ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 29ης Απριλίου 2004 *

Στην υπόθεση C-476/01,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Amtsgericht Frankenthal (Γερμανία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου κατά

Felix Kapper,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/439/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουλίου 1991, για την άδεια οδηγήσεως (ΕΕ L 237, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/26/ΕΚ του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1997 (ΕΕ L 150, σ. 41)

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τον C. W. A. Timmermans, ασκούντα καθήκοντα προέδρου του πέμπτου τμήματος, τους A. Rosas (εισηγητή) και S. von Bahr, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Léger,
γραμματέας: H. von Holstein, βοηθός γραμματέας,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

έχοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— ο F. Kapper, εκπροσωπούμενος από την W. Säftel, Rechtsanwalt,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους W.-D. Plessing και M. Lumma,

— η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την H. G. Sevenster,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από την M. Wolfcarius και τους G. Braun και H. M. H. Speyart,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις του F. Kapper, εκπροσωπούμενο από τον W. Säftel, της Ιταλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενης από τον A. Cingolo, avvocato dello Stato, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τον G. Braun, κατά τη συνεδρίαση της 8ης Μαΐου 2003,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 16ης Οκτωβρίου 2003,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με απόφαση της 11ης Οκτωβρίου 2001, η οποία διορθώθηκε με έγγραφο της 19ης Δεκεμβρίου 2001, που περιήλθαν στο Δικαστήριο αντιστοίχως στις 7 και 24 Δεκεμβρίου 2001, το Amtsgericht Frankenthal υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, προδικαστικό ερώτημα σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/439/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 2ας Ιουλίου 1991, για την άδεια οδηγήσεως (ΕΕ L 237, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/26/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 1997 (ΕΕ L 150, σ. 41, στο εξής: οδηγία 91/439 ή οδηγία).

2 Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας που κινήθηκε κατά του F. Kapper, που καταδικάστηκε σε πρόστιμο επειδή, στις 20 Νοεμβρίου 1999 και 11 Δεκεμβρίου 1999, οδηγούσε αυτοκίνητο όχημα χωρίς να έχει έγκυρη άδεια οδηγήσεως, ενώ κατείχε άδεια οδηγήσεως εκδοθείσα από τις ολλανδικές αρχές στις 11 Αυγούστου 1999.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική κανονιστική ρύθμιση

3 Το άρθρο 1 της οδηγίας 91/439 ορίζει ότι:

«1. Τα κράτη μέλη εκδίδουν τις εθνικές άδειες οδήγησης ακολουθώντας το κοινοτικό υπόδειγμα που περιγράφεται στο παράρτημα Ι ή Ια, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας. [...]

2. Τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν αμοιβαία τις άδειες οδήγησης που εκδίδουν.

3. Όταν ο κάτοχος άδειας οδήγησης της οποίας η ισχύς δεν έχει λήξει αποκτά την κανονική του διαμονή σε κράτος μέλος άλλο από εκείνο που εξέδωσε την άδεια, το κράτος μέλος υποδοχής μπορεί να υπάγει τον κάτοχο της άδειας στις εθνικές διατάξεις που ρυθμίζουν τη διάρκεια ισχύος της άδειας, τον ιατρικό έλεγχο, τη φορολογία, και να αναγράφει επάνω στην άδεια τα στοιχεία που είναι απαραίτητα για τη διαχείρισή της.»

4 Βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας αυτής, η χορήγηση της άδειας οδηγήσεως προϋποθέτει την «κανονική διαμονή ή απόδειξη της σπουδαστικής ιδιότητας επί διάστημα τουλάχιστον έξι μηνών στην επικράτεια του κράτους μέλους που χορηγεί την άδεια οδήγησης».

5 Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 5, της ίδιας οδηγίας, «το ίδιο πρόσωπο μπορεί να είναι κάτοχος μόνο μιας άδειας οδήγησης την οποία έχει εκδώσει ένα κράτος μέλος».

6 Το άρθρο 8, παράγραφοι 1 έως 4, της οδηγίας προβλέπει:

«1. Σε περίπτωση που ο κάτοχος αδείας οδηγήσεως της οποίας η ισχύς δεν έχει λήξει και η οποία έχει εκδοθεί από ένα κράτος μέλος έχει πλέον την κανονική του διαμονή σε άλλο κράτος μέλος, μπορεί να ζητήσει την αντικατάσταση της παλαιάς του αδείας με νέα ισοδύναμη. Το κράτος μέλος που αντικαθιστά την άδεια ελέγχει, ενδεχομένως, αν η προς αντικατάσταση άδεια εξακολουθεί πράγματι να ισχύει.

2. Με την επιφύλαξη της αρχής της εδαφικότητας όσον αφορά την ισχύ των ποινικών και αστυνομικών διατάξεών του, το κράτος μέλος κανονικής διαμονής μπορεί να εφαρμόσει στον κάτοχο άδειας οδήγησης η οποία έχει εκδοθεί από άλλο κράτος μέλος τις εθνικές του διατάξεις όσον αφορά τον περιορισμό, την αναστολή, την αφαίρεση ή την ακύρωση του δικαιώματος οδήγησης και, ενδεχομένως, να προβεί, για τους σκοπούς αυτούς, σε αντικατάσταση της άδειας αυτής.

3. Το κράτος μέλος που αντικαθιστά την άδεια αποστέλλει την αντικατασταθείσα άδεια στο κράτος μέλος που την έχει εκδώσει, παρέχοντας τις δέουσες διευκρινίσεις.

4. Ένα κράτος μέλος μπορεί να αρνηθεί να αναγνωρίσει σε πρόσωπο στο οποίο εφαρμόζεται, στο έδαφός του, ένα από τα μέτρα που αναφέρονται στην παράγραφο 2, την ισχύ άδειας οδήγησης που έχει εκδώσει άλλο κράτος μέλος.

Επίσης, ένα κράτος μέλος μπορεί να αρνηθεί να χορηγήσει άδεια οδήγησης σε υποψήφιο ο οποίος αποτελεί το αντικείμενο ενός τέτοιου μέτρου σε άλλο κράτος μέλος.»

7 Το άρθρο 9 της οδηγίας 91/439 έχει ως εξής:

«Για την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, ως "κανονική διαμονή" νοείται ο τόπος όπου ένα πρόσωπο διαμένει συνήθως, δηλαδή επί 185 τουλάχιστον ημέρες κατά ημερολογιακό έτος, λόγω προσωπικών ή επαγγελματικών δεσμών, ή, όταν πρόκειται για άτομο χωρίς επαγγελματικούς δεσμούς, λόγω προσωπικών δεσμών, που συνεπάγονται στενή σχέση του με τον τόπο όπου κατοικεί.

Εντούτοις, ως κανονική διαμονή ενός ατόμου, του οποίου οι επαγγελματικοί δεσμοί βρίσκονται σε τόπο διαφορετικό από εκείνο των προσωπικών του δεσμών, και το οποίο, εξαιτίας του γεγονότος αυτού, υποχρεούται να διαμένει εναλλάξ σε διαφορετικούς τόπους που βρίσκονται σε δύο ή περισσότερα κράτη μέλη, θεωρείται ο τόπος στον οποίο βρίσκονται οι προσωπικοί του δεσμοί, υπό τον όρον ότι το άτομο αυτό επιστρέφει εκεί τακτικά. Η τελευταία αυτή προϋπόθεση δεν χρειάζεται να πληρούται, όταν το άτομο διαμένει σε ένα κράτος μέλος για την εκτέλεση αποστολής συγκεκριμένης διάρκειας. Η φοίτηση σε πανεπιστήμιο ή σε σχολείο δεν συνεπάγεται μεταφορά της κανονικής διαμονής.»

8 Το άρθρο 10, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας, έχει ως εξής:

«Με τη σύμφωνη γνώμη της Επιτροπής, τα κράτη μέλη μπορούν να επιφέρουν, στις εθνικές νομοθεσίες, τις προσαρμογές που είναι απαραίτητες για την εφαρμογή του άρθρου 8, παράγραφοι 4, 5 και 6.»

9 Σύμφωνα με το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/439, τα κράτη μέλη όφειλαν να θεσπίσουν, ύστερα από διαβούλευση με την Επιτροπή πριν την 1η Ιουλίου 1994, τις νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις που ήσαν αναγκαίες για την εφαρμογή της οδηγίας αυτής από 1ης Ιουλίου 1996.

10 Το άρθρο 12, παράγραφος 3, της οδηγίας 91/439 προβλέπει ότι τα κράτη μέλη αλληλοβοηθούνται στην εφαρμογή της οδηγίας αυτής και ανταλλάσσουν, εάν χρειαστεί, πληροφορίες για τις άδειες που καταχωρίζουν.

Η εθνική κανονιστική ρύθμιση

11 Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, το ζήτημα της αμοιβαίας αναγνωρίσεως των αδειών οδηγήσεως, που προβλέπει η οδηγία 91/439, ρυθμιζόταν, από 1ης Ιουλίου 1996 έως την 21η Δεκεμβρίου 1998, από τη Verordnung zur Umsetzung der Richtlinie 91/439/EWG des Rates vom 29. Juli 1991 über den Führerschein und zur Änderung straßenverkehrsrechtlicher Vorschriften (κανονιστική ρύθμιση περί μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο της οδηγίας 91/439), της 19ης Ιουνίου 1996 (BGBl. I, σ. 877, στο εξής: EE-Führerschein-VO 1996»).

12 Βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, της EE-Führerschein-VO 1996, το δικαίωμα να οδηγούν αυτοκίνητο όχημα στη Γερμανία δεν αναγνωριζόταν στους:

«[...] κατόχους αλλοδαπής αδείας οδηγήσεως:

αν κατά τη στιγμή εκδόσεως της αδείας είχαν τη μόνιμη διαμονή τους στο έδαφος που καλύπτει η κανονιστική αυτή ρύθμιση, εκτός αν διέμεναν στην αλλοδαπή επί έξι τουλάχιστον μήνες με αποκλειστικό σκοπό τη φοίτηση σε πανεπιστήμιο ή σε σχολείο,

εφόσον η άδειά τους οδηγήσεως τους αφαιρέθηκε προσωρινά εντός του εδάφους που καλύπτει η κανονιστική αυτή ρύθμιση ή δεν μπορούν να αποκτήσουν άδεια οδηγήσεως κατόπιν δικαστικής αποφάσεως η οποία απέκτησε ισχύ δεδικασμένου ή,

αν στη Γερμανία μια διοικητική αρχή εξέδωσε απόφαση αμέσως εκτελεστή ή οριστική περί αφαιρέσεως της αδείας ή αν στερήθηκαν οριστικά το δικαίωμα αποκτήσεως αδείας· το ίδιο ισχύει αν η αφαίρεση της αδείας διατάχθηκε για τον λόγο ότι στο μεταξύ ο ενδιαφερόμενος παραιτήθηκε του δικαιώματος αδείας οδηγήσεως [...]»

13 Από 1ης Ιανουαρίου 1999, έχει εφαρμογή η Verordnung über die Zulassung von Personen zum Straßenverkehr (κανονιστική ρύθμιση σχετικά με την πρόσβαση των προσώπων στην οδική κυκλοφορία), της 18ης Αυγούστου 1998, που αποκαλείται επίσης Fahrerlaubnisverordnung (κανονιστική ρύθμιση σχετικά με την άδεια οδηγήσεως, BGBl. I, σ. 2214, στο εξής: FeV 1999»).

14 Το άρθρο 7 της FeV 1999, σχετικά με την προϋπόθεση της κανονικής διαμονής για τη χορήγηση άδειας οδηγήσεως, περιλαμβάνει τις εθνικές διατάξεις που μεταφέρουν στο εσωτερικό δίκαιο τα άρθρα 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', και 9 της οδηγίας 81/439.

15 Το άρθρο 28 της FeV 1999, παράγραφοι 1 και 4, ορίζει:

«(1) Οι κάτοχοι αδείας οδηγήσεως που ισχύει εντός της ΕΕ ή του ΕΟΧ οι οποίοι έχουν την κανονική διαμονή τους κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1 ή 2, στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας δικαιούνται –υπό την επιφύλαξη του περιορισμού που προβλέπεται στις παραγράφους 2 έως 4– να οδηγούν τα οχήματά τους στη χώρα αυτή εντός των ορίων των δικαιωμάτων που τους απονέμονται. Οι όροι που συνδέονται με τις αλλοδαπές άδειες οδηγήσεως τηρούνται επίσης στη Γερμανία. Οι διατάξεις της παρούσας κανονιστικής ρυθμίσεως έχουν εφαρμογή σ' αυτές τις άδειες οδηγήσεως εκτός αντιθέτων διατάξεων.

[...]

(4) Το δικαίωμα που αναφέρεται στην παράγραφο 1 δεν έχει εφαρμογή στους κατόχους αδείας οδηγήσεως της ΕΕ ή του ΕΟΧ, αν:

1. η άδεια τους χορηγήθηκε προσωρινά, είτε προς εκμάθηση είτε για άλλο λόγο,

2. κατά τον χρόνο εκδόσεώς της, είχαν την κανονική διαμονή τους στη Γερμανία, εκτός αν έλαβαν την άδεια ως φοιτητές ή μαθητές κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, κατά τη διάρκεια διαμονής τουλάχιστον έξι μηνών,

3. στερήθηκαν την άδεια οδηγήσεως στη Γερμανία με προσωρινό ή οριστικό μέτρο που έλαβε δικαστήριο ή μέτρο που είναι αμέσως εκτελεστό ή οριστικό το οποίο έλαβε διοικητική αρχή, δεν τους χορηγήθηκε άδεια οδηγήσεως με απόφαση εκτελεστή ή τους αφαιρέθηκε η άδεια οδηγήσεως αποκλειστικά διότι στο μεταξύ παραιτήθηκαν από το δικαίωμα αυτό, ή

4. υπόκεινται στη Γερμανία, εντός του κράτους εκδόσεως της αδείας οδηγήσεως ή εντός του κράτους όπου έχουν την κανονική τους διαμονή, στην απαγόρευση οδηγήσεως ή των οποίων η άδεια οδηγήσεως δημεύθηκε, κατασχέθηκε, ή τέθηκε υπό μεσεγγύηση σύμφωνα με το άρθρο 94 του κώδικα ποινικής δικονομίας.»

Η διαδικασία στην κύρια δίκη και το προδικαστικό ερώτημα

16 Ο F. Kapper άσκησε ανακοπή κατά ποινικής διατάξεως που εξέδωσε στις 17 Μαρτίου 2000 το Amtsgericht. Το δικαστήριο αυτό τον είχε καταδικάσει σε πρόστιμο επειδή οδηγούσε αυτοκίνητο όχημα στη Γερμανία, στις 20 Νοεμβρίου 1999 και 11 Δεκεμβρίου 1999, χωρίς να έχει έγκυρη άδεια οδηγήσεως. Κατά

τον χρόνο των προσαπτόμενων περιστατικών, ο F. Kapper ήταν κάτοχος αδείας οδηγήσεως που του είχαν χορηγήσει οι ολλανδικές αρχές στις 11 Αυγούστου 1999.

17 Με ποινική διάταξη της 26ης Φεβρουαρίου 1998, το ίδιο δικαστήριο αποφάσισε να αφαιρέσει από τον F. Kapper τη γερμανική άδεια οδηγήσεως και έδωσε εντολή στις διοικητικές αρχές να μην του εκδώσουν νέα άδεια πριν τη λήξη εννεάμηνης προθεσμίας, δηλαδή πριν τις 25 Νοεμβρίου 1998.

18 Σύμφωνα με την απόφαση περί παραπομπής, στον F. Kapper δεν χορηγήθηκε νέα άδεια οδηγήσεως στη Γερμανία μετά τις 25 Νοεμβρίου 1998. Κανένα στοιχείο του φακέλου δεν αναφέρει αν, μετά την ημερομηνία αυτή, υποβλήθηκε ή όχι σχετική αίτηση στις γερμανικές αρχές.

19 Στο πλαίσιο της διαδικασίας ανακοπής που άσκησε ο F. Kapper, το Amtsgericht διερωτάται ως προς το συμβατό της γερμανικής κανονιστικής ρυθμίσεως προς την οδηγία 91/439, διευκρινίζοντας ότι αν το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί του ζητήματος αυτού, είναι αρμόδιο να προσδιορίσει αν το κοινοτικό δίκαιο εμποδίζει την εφαρμογή ποινικών διατάξεων οι οποίες τιμωρούν την παράβαση αυτής της κανονιστικής ρυθμίσεως. Κατά το αιτούν δικαστήριο, οι εθνικές διατάξεις επιβάλλουν να θεωρηθεί ως στερούμενη ισχύος στη Γερμανία η άδεια οδηγήσεως που εκδόθηκε στις Κάτω Χώρες. Παραπέμπει συναφώς στο άρθρο 1, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, της EU-Führerschein-VO 1996, το οποίο έχει ισοδύναμο περιεχόμενο με εκείνο του άρθρου 28, παράγραφος 4, της FeV 1999, που έχει εφαρμογή από 1ης Ιανουαρίου 1999.

20 Κατά το αιτούν δικαστήριο πάντοτε, η εφαρμογή της εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως προϋποθέτει έμμεση εξακρίβωση της διαμονής του κατόχου της αδείας κατά τη στιγμή που αυτή εκδόθηκε από άλλο κράτος μέλος. Αυτό θα είχε ως συνέπεια τον έλεγχο κυρίαρχης πράξεως του κράτους αυτού εκ μέρους

της Γερμανίας και, επομένως, συνιστά περιορισμό της αρχής της αμοιβαίας αναγνωρίσεως των αδειών οδηγήσεως που εκδίδουν τα κράτη μέλη, την οποία διακηρύσσει το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/439.

21 Το Amtsgericht φρονεί ότι το άρθρο 8, παράγραφοι 1 έως 4, της οδηγίας δεν επιτρέπει την επίλυση του ζητήματος που ανέκυψε στη διαδικασία της κύριας δίκης. Η διάταξη αυτή, η οποία επιτρέπει ρητά σε κράτος μέλος να ελέγχει την ισχύ αδείας που έχει εκδοθεί σε άλλο κράτος μέλος, δεν έχει εφαρμογή, κατ' αυτό, παρά μόνο στο πλαίσιο αντικαταστάσεως μιας έγκυρης άδειας, δεν επιτρέπει όμως σε κράτος μέλος να θεωρεί την κυρίαρχη πράξη ενός άλλου κράτους μέλους ως ανίσχυρη.

22 Στο πλαίσιο αυτό, το Amtsgericht Frankenthal αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το εξής προδικαστικό ερώτημα:

«Απαγορεύει το άρθρο 1, παράγραφος 2, [της οδηγίας 91/439] σε κράτος μέλος να μην αναγνωρίζει άδεια οδηγήσεως όταν από τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του προκύπτει ότι η άδεια αυτή έχει εκδοθεί σε άλλο κράτος μέλος μολονότι ο κάτοχος αυτής της αδείας οδηγήσεως δεν έχει σε εκείνο το κράτος μέλος την κανονική διαμονή του, έχει δε η ανωτέρω διάταξη ενδεχομένως στο πλαίσιο αυτό άμεση εφαρμογή;»

Επί του παραδεκτού του προδικαστικού ερωτήματος

23 Η Ολλανδική Κυβέρνηση διατυπώνει αμφιβολίες επί του παραδεκτού του προδικαστικού ερωτήματος. Φρονεί ότι η απόφαση περί παραπομπής δεν παρέχει επαρκή στοιχεία ούτε ως προς τα περιστατικά, ούτε ως προς τις διατάξεις του εθνικού δικαίου που ασκούν επιρροή, ούτε ως προς τον λόγο για τον οποίο μια απάντηση στο ερώτημα έχει ενδιαφέρον για την έκβαση της διαδικασίας της κύριας δίκης. Κατά την κυβέρνηση αυτή, είναι πιθανόν ότι, κατά τον χρόνο των προσαπτόμενων περιστατικών, ο F. Kapper εξακολου-

θούσε να στερείται του δικαιώματος να οδηγεί. Στην περίπτωση αυτή, δεν ασκεί επιρροή το ότι ήταν ή όχι κάτοχος αδείας οδηγήσεως. Κατά συνέπεια, στερείται επίσης ενδιαφέροντος το αν, αφενός, οι γερμανικές αρχές είχαν το δικαίωμα να αρνηθούν να αναγνωρίσουν την ολλανδική άδεια οδηγήσεως που είχε χορηγηθεί στον F. Kapper και, αφετέρου, αν η άδεια αυτή του είχε χορηγηθεί παρανόμως λόγω του ότι αυτός δεν είχε κατά τον χρόνο αυτόν την κανονική του διαμονή στις Κάτω Χώρες.

24 Συναφώς, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι, κατά πάγια νομολογία, απόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, που έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της μέλλουσας να εκδοθεί δικαστικής αποφάσεως, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα μιας προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής του αποφάσεως όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Συνεπώς, εφόσον τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, το Δικαστήριο υποχρεούται, κατ' αρχήν, να απαντήσει (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 13ης Μαρτίου 2001, C-379/98, PreussenElektra, Συλλογή 2001, σ. I-2099, σκέψη 38· της 22ας Ιανουαρίου 2002, C-390/99, Canal Satélite Digital, Συλλογή 2002, σ. I-607, σκέψη 18· της 27ης Φεβρουαρίου 2003 C-373/00, Adolf Truley, Συλλογή 2003, σ. I-1931, σκέψη 21, και της 22ας Μαΐου 2003, C-18/01, Korhonen κ.λπ., Συλλογή 2003, σ. I-5321, σκέψη 19).

25 Εξάλλου, από την ίδια αυτή νομολογία προκύπτει ότι δεν είναι δυνατόν να προβληθεί άρνηση απαντήσεως σε προδικαστικό ερώτημα εθνικού δικαστηρίου παρά μόνον όταν προδήλως προκύπτει ότι η ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου την οποία ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμα όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά ή νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του υποβλήθηκαν (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις PreussenElektra, σκέψη 39· Canal Satilite Digital, σκέψη 19· Adolf Truley, σκέψη 22, και Korhonen κ.λπ., σκέψη 20).

26 Αυτό δεν συμβαίνει στην προκειμένη περίπτωση. Βεβαίως, η απόφαση περί παραπομπής είναι πάρα πολύ συνοπτική, ώστε να μην επιτρέπει, ειδικότερα, να προσδιοριστεί αν, όταν στις 20 Νοεμβρίου 1999 και 11 Δεκεμβρίου 1999 οι αστυνομικές αρχές ανέκοψαν τον F. Kapper, αυτός εξακολουθούσε ή όχι να υπόκειται στη στέρηση ή στον περιορισμό του δικαιώματος οδηγήσεως στη Γερμανία. Πάντως, εις απάντηση αιτήσεως για την παροχή διευκρινίσεων που του απηύθυνε το Δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 104, παράγραφος 5, του Κανονισμού Διαδικασίας, το παραπέμπον δικαστήριο διευκρίνισε ότι η περίοδος απαγορεύσεως προς απόκτηση νέας αδείας οδηγήσεως, που του επιβλήθηκε μαζί με την αφαίρεση της αδείας που επιβλήθηκε στον F. Kapper με ποινική διάταξη της 26ης Φεβρουαρίου 1998, έληξε στις 25 Νοεμβρίου 1998. Το παραπέμπον δικαστήριο προσέθεσε ότι, μετά την ημερομηνία αυτή, ο F. Kapper μπορούσε να υποβάλει στις γερμανικές αρχές νέα αίτηση προς χορήγηση αδείας οδηγήσεως.

27 Εξάλλου, από τη γραπτή απάντηση της Γερμανικής Κυβερνήσεως στις ερωτήσεις που της υπέβαλε το Δικαστήριο προκύπτει ότι, όταν το μέτρο αφαιρέσεως της αδείας (Entziehung) αφορά κοινοτικό υπήκοο που έχει την κανονική του διαμονή στη Γερμανία, οι εθνικές διατάξεις που αφορούν τις συνέπειες που προκύπτουν από την αφαίρεση της αδείας έχουν επίσης εφαρμογή αν ο ενδιαφερόμενος είναι κάτοχος ή αποκτά μεταγενέστερα άδεια οδηγήσεως που εκδίδουν οι αρχές άλλου κράτους μέλους. Επομένως, μια τέτοια αλλοδαπή άδεια δεν αναγνωρίζεται από τις γερμανικές αρχές.

28 Λαμβάνοντας υπόψη τις προαναφερόμενες πρόσθετες πληροφορίες, το Δικαστήριο διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στο ερώτημα που του υποβλήθηκε.

29 Επιβάλλεται η διαπίστωση, εξάλλου, ότι ο περιληπτικός χαρακτήρας της αποφάσεως περί παραπομπής δεν εμπόδισε τις κυβερνήσεις των κρατών μελών που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, καθώς και την Επιτροπή, να λάβουν θέση επί του προδικαστικού ερωτήματος.

30 Κατά συνέπεια, το προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το Amtsgericht κρίνεται παραδεκτό.

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

31 Ενόψει των πραγματικών περιστατικών που έδωσαν λαβή στη διαδικασία της κύριας δίκης, καθώς και του περιεχομένου των παρατηρήσεων που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο, η εξέταση του υποβληθέντος ερωτήματος δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο στις πτυχές που ανέφερε ρητά το παραπέμπον δικαστήριο, αλλά πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη άλλες διατάξεις της οδηγίας 91/439 οι οποίες είναι δυνατό να έχουν επίπτωση στην απάντηση στο εν λόγω ερώτημα, ειδικότερα το άρθρο 8, παράγραφος 4, της οδηγίας. Προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση και όσο το δυνατόν πληρέστερη στο προδικαστικό ερώτημα, επιβάλλεται επομένως να διευρυνθεί το περιεχόμενό του.

32 Κατά συνέπεια, επιβάλλεται να αναδιατυπωθεί το ερώτημα αυτό και να χωριστεί σε δύο μέρη, τα οποία θα αποτελέσουν αντικείμενο χωριστής εξετάσεως. Το παραπέμπον δικαστήριο ερωτά ουσιαστικά, πρώτον, αν οι συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 1, παράγραφος 2, 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', και 9 της οδηγίας 91/439 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι απαγορεύουν σε κράτος μέλος να μην αναγνωρίζει άδεια οδηγήσεως εκδοθείσα από άλλο κράτος μέλος όταν, από τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του το πρώτο κράτος μέλος, ο κάτοχος της αδείας οδηγήσεως είχε την κανονική του διαμονή, κατά τον χρόνο εκδόσεως της αδείας, στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους και όχι στο έδαφος του κράτους μέλους που χορήγησε την άδεια. Το παραπέμπον δικαστήριο ερωτά, δεύτερον, αν οι συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 1, παράγραφος 2, και 8, παράγραφος 4, της οδηγίας 91/439 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι απαγορεύουν σε κράτος μέλος να μην αναγνωρίζει την ισχύ μιας άδειας οδηγήσεως που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος όταν ο κάτοχος της αδείας υπήρξε αντικείμενο, στο έδαφος του πρώτου κράτους μέλους, μέτρου αφαιρέσεως ή ακυρώσεως της αδείας οδηγήσεως που

εξέδωσε αυτό το κράτος μέλος, όταν η περίοδος προσωρινής απαγορεύσεως να του χορηγηθεί στο κράτος αυτό νέα άδεια, απαγόρευση που συνόδευε το μέτρο αυτό, παρήλθε πριν την ημερομηνία χορηγήσεως της άδειας οδηγήσεως από το άλλο κράτος μέλος.

Επί του πρώτου μέρους του προδικαστικού ερωτήματος

Παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο

33 Κατά τη Γερμανική Κυβέρνηση, η οδηγία 91/439, λαμβάνοντας ειδικότερα υπόψη το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', αυτής, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι το κράτος μέλος διαμονής μπορεί να αρνηθεί να αναγνωρίσει την άδεια που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος όταν ο κάτοχος δεν είχε την κανονική διαμονή του εντός του κράτους μέλους που εξέδωσε την άδεια. Η κυβέρνηση αυτή διαπιστώνει ότι η απόφαση περί παραπομπής δεν παρέχει επαρκή στοιχεία για να προσδιοριστεί αν ο F. Kapper είχε όντως την κανονική του διαμονή στις Κάτω Χώρες κατά την έννοια του άρθρου 9 της οδηγίας. Εν πάση περιπτώσει, θεωρεί ότι, στην περίπτωση που η προϋπόθεση αυτή δεν συνέτρεχε, η επίμαχη ολλανδική άδεια θα ήταν άκυρη ευθύς εξαρχής ή τουλάχιστον παράνομη. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι ολλανδικές αρχές δεν έπρεπε να εκδώσουν την άδεια οδηγήσεως, η οποία δεν μπορούσε, λόγω του σφάλματος αυτού, να τύχει αναγνωρίσεως. Η Γερμανική Κυβέρνηση υπενθυμίζει ότι το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας εξαρτά την έκδοση της αδείας οδηγήσεως από την ύπαρξη κανονικής διαμονής του κατόχου για περίοδο τουλάχιστον έξι μηνών στο έδαφος του κράτους μέλους που εκδίδει την άδεια αυτή.

34 Η Ολλανδική Κυβέρνηση υποστηρίζει, αντιθέτως, ότι από την αρχή της αμοιβαίας αναγνωρίσεως που διακηρύσσει το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/439 προκύπτει ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να αναγνωρίζουν την έγκυρη άδεια οδηγήσεως, που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος χωρίς να

δικαιούνται να εξετάζουν τις προϋποθέσεις εκδόσεως. Παρατηρεί ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, οι ολλανδικές αρχές έκριναν ότι ο F. Kapper είχε την κανονική του διαμονή στις Κάτω Χώρες και του εξέδωσαν την άδεια. Οι γερμανικές αρχές δεν δικαιούνται να επανεξετάσουν τη νομμότητα της αποφάσεως αυτής και, κατά συνέπεια, υποχρεούνται απλώς να αναγνωρίσουν την εκδοθείσα άδεια.

35 Στο μέτρο που η γερμανική κανονιστική ρύθμιση επιβάλλει προϋποθέσεις για την αναγνώριση έγκυρης άδειας που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος, επιβάλλεται να εξεταστεί αν το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/439 έχει άμεσο αποτέλεσμα. Συναφώς, η Ολλανδική Κυβέρνηση υπενθυμίζει ότι, σε όλες τις περιπτώσεις στις οποίες προκύπτει ότι, από απόψεως περιεχομένου, οι διατάξεις μιας οδηγίας είναι ανεπιφύλακτες και επαρκώς ακριβείς, οι ιδιώτες μπορούν να τις επικαλούνται εναντίον του κράτους, είτε όταν το τελευταίο παραλείπει να μεταφέρει εμπροθέσμως την οδηγία στο εθνικό δίκαιο είτε όταν προβαίνει σε πλημμελή μεταφορά της (απόφαση της 8ης Οκτωβρίου 1987, 80/86, Kolpinghuis Nijmegen, Συλλογή 1987, σ. 3969, σκέψη 7).

36 Υποστηρίζει ότι το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας περιέχει σαφή και επακριβή υποχρέωση για τα κράτη μέλη να αναγνωρίζουν αμοιβαίως τις άδειες οδηγήσεως που τηρούν το ευρωπαϊκό πρότυπο και να μην υποχρεώνουν τον κάτοχο αδείας που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος να την αντικαταστήσει, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά του. Η διάταξη αυτή προβλέπει την αμοιβαία αναγνώριση, χωρίς καμία διατύπωση, των αδειών οδηγήσεως που εκδίδουν τα κράτη μέλη (απόφαση της 29ης Φεβρουαρίου 1996, C-93/94, Σκαναβή και Χρυσανθακόπουλος, Συλλογή 1996, σ. I-929, σκέψη 26). Η οδηγία δεν παρέχει στα κράτη μέλη προς τα οποία απευθύνεται κανένα περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά τα μέτρα που πρέπει να θεσπίσουν για να συμμορφωθούν προς τις υποχρεώσεις αυτές. Κατά συνέπεια, το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας έχει, κατά την Ολλανδική Κυβέρνηση, άμεσο αποτέλεσμα (απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 1998, C-237/97, Awoyemi, Συλλογή 1998, σ. I- 6781, σκέψη 43.)

37 Όπως η Ολλανδική Κυβέρνηση, έτσι και η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι, βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/439, η αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων οδηγήσεως που εκδίδουν τα κράτη μέλη δεν συνδέεται, κατ' αρχήν, με άλλες προϋποθέσεις και γίνεται «χωρίς καμία διατύπωση» (προπαρατεθείσα απόφαση Σκαναβή και Χρυσανθακόπουλος, σκέψη 26). Η αναγνώριση αυτή στηρίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη για την τήρηση διατάξεων οι οποίες εν πολλοίς έχουν εναρμονιστεί, δεδομένου ότι η οδηγία δεν επιβάλλει μόνον την αμοιβαία αναγνώριση των αδειών οδηγήσεως, αλλά και την τήρηση των διαφόρων προϋποθέσεων και ελαχίστων προδιαγραφών κατά την έκδοση των αδειών αυτών.

38 Ναι μεν είναι αληθές ότι η οδηγία 91/439 προβλέπει, κατ' εξαίρεση, διατάξεις επιτρέπουσες τη μη αναγνώριση της ισχύος μιας αδείας οδηγήσεως, ωστόσο, το κράτος μέλος υποδοχής δεν μπορεί αυτομάτως να συναγάγει το δικαίωμα να αρνηθεί την αναγνώριση μιας αδείας επειδή φρονεί ότι η άδεια αυτή εκδόθηκε ίσως σε άλλο κράτος κατά παράβαση ορισμένων προϋποθέσεων που προβλέπει η οδηγία. Αυτό συμβαίνει ειδικότερα στην περίπτωση κατά την οποία οι αρχές κράτους μέλους διαπιστώνουν ότι η άδεια οδηγήσεως εκδόθηκε, κατά παράβαση του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας, για πρόσωπο το οποίο δεν πληρούσε, κατά τον χρόνο της εκδόσεως, την προϋπόθεση διαμονής ελάχιστης περιόδου έξι μηνών εντός του κράτους μέλους το οποίο εξέδωσε την άδεια αυτή.

39 Κατά την Επιτροπή, σε περίπτωση πρόδηλων παρατυπιών, οι αρχές του κράτους μέλους υποδοχής μπορούν, σύμφωνα με το άρθρο 12, παράγραφος 3, της οδηγίας, να ζητήσουν εξηγήσεις από το κράτος μέλος το οποίο εξέδωσε την άδεια. Αν ένα κράτος μέλος διαπιστώνει πρόδηλες και συστηματικές καταχρήσεις στην έκδοση των αδειών εκ μέρους άλλου κράτους μέλους, έχει τη δυνατότητα να κινήσει, κατ' αυτού του κράτους μέλους, τη διαδικασία του άρθρου 227 ΕΚ.

40 Όσον αφορά το άμεσο αποτέλεσμα του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας, η Επιτροπή παρατηρεί, κατ' αρχάς, ότι το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ήδη, στη σκέψη 43 της προπαρατεθείσας αποφάσεως του Awoyemi, ότι η διάταξη αυτή είναι ανεπιφύλακτη και αρκούντως ακριβής.

41 Η Επιτροπή διαπιστώνει ότι, στο μέτρο που το άρθρο 28 της FeV 1999 αναφέρεται στα πρόσωπα τα οποία έλαβαν άδεια οδηγήσεως εντός κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ενώσεως ή του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου πλην της Γερμανίας ενώ είχαν τη διαμονή τους σ' αυτή τη χώρα, η διάταξη αυτή έρχεται σε αντίθεση προς την αρχή της αμοιβαίας αναγνωρίσεως. Ωστόσο, δεν απορρέει από τη διάταξη αυτή ότι οι γερμανικές αρχές προβαίνουν σε συστηματικό έλεγχο της ενδεχόμενης μη τηρήσεως, εκ μέρους των αρχών άλλων κρατών μελών, των προϋποθέσεων εκδόσεως των αδειών οδηγήσεως. Κατά την Επιτροπή, μόνον όταν οι γερμανικές αρχές διαπιστώνουν, βάσει των δικών τους πληροφοριών, ότι ο κάτοχος μιας αλλοδαπής αδείας οδηγήσεως δεν πληρούσε την προϋπόθεση διαμονής που προβλέπει η οδηγία, επειδή διέμενε στη Γερμανία, οι αρχές αυτές αρνούνται να αναγνωρίσουν την εν λόγω άδεια.

42 Η προϋπόθεση διαμονής χρησιμεύει, ειδικότερα, ως τροχοπέδη στον «τουρισμό των αδειών οδηγήσεως». Διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο ισχύον σύστημα επειδή, παρά τη σημειωθείσα πρόοδο στην εναρμόνιση των εθνικών κανονιστικών ρυθμίσεων σχετικά με τις άδειες οδηγήσεως, υπάρχουν αρκετοί τομείς (διάρκεια ισχύος, τακτικές ιατρικές εξετάσεις, κ.λπ.) όπου οι κανόνες είναι διαφορετικοί από ένα κράτος μέλος σε άλλο. Η προϋπόθεση διαμονής είναι συνέπεια της ατελούς εναρμονίσεως και τείνει να χάσει τη σημασία της στο μέτρο που η εναρμόνιση αυτή προοδεύει, επιτρέποντας την πλήρη εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνωρίσεως.

43 Κατά την Επιτροπή, εφόσον η προϋπόθεση διαμονής εξακολουθεί να ισχύει, όλα τα κράτη μέλη υποχρεούνται να την τηρούν. Ωστόσο, εναπόκειται στο κράτος μέλος που εκδίδει ή ανανεώνει την άδεια να ελέγχει την τήρηση της εν λόγω προϋποθέσεως και τα άλλα κράτη μέλη υποχρεούνται να τηρούν την αρχή της αμοιβαίας αναγνωρίσεως.

44 Η Επιτροπή φρονεί ότι η γερμανική κανονιστική ρύθμιση βρίσκεται στο όριο των δύο αυτών επιταγών. Ο περιορισμός της αρχής της αμοιβαίας αναγνωρίσεως που η κανονιστική αυτή ρύθμιση συνεπάγεται φαίνεται δικαιολογημένος. Εξάλλου, το κράτος μέλος υποδοχής δεν έχει την υποχρέωση να αγνοήσει

γεγονότα που συνέβησαν στο ίδιο του το έδαφος και έχουν άμεση σχέση με το ζήτημα πού είχε τη διαμονή του ο ενδιαφερόμενος κατά τη στιγμή που έλαβε την άδειά του οδηγήσεως. Η Επιτροπή επικαλείται, συναφώς, την απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1989, 130/88, Van de Bijl (Συλλογή 1989, σ. 3039, σκέψεις 24 έως 26).

Απάντηση του Δικαστηρίου

45 Κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/439 προβλέπει την αμοιβαία αναγνώριση, χωρίς καμία διατύπωση, των αδειών οδηγήσεως που εκδίδουν τα κράτη μέλη (προπαρατεθείσες αποφάσεις Σκαναβή και Χρυσανθακόπουλος, σκέψη 26, και Awoyemi, σκέψη 41). Η διάταξη αυτή επιβάλλει στα κράτη μέλη σαφή και ακριβή υποχρέωση, η οποία δεν αφήνει κανένα περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά τα μέτρα που πρέπει να θεσπίσουν προκειμένου να συμμορφωθούν προς την υποχρέωση αυτή (αποφάσεις Awoyemi, προπαρατεθείσα, σκέψη 42, και της 10ης Ιουλίου 2003, C-246/00, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, Συλλογή 2003, σ. I-7485, σκέψη 61).

46 Το Δικαστήριο έχει επίσης αντικρούσει ρητά, με την προπαρατεθείσα απόφασή του Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, τη δυνατότητα για το κράτος μέλος υποδοχής να θεσπίζει διαδικασίες συστηματικού ελέγχου που αποβλέπει στο να διασφαλίζεται ότι η προϋπόθεση διαμονής εντός του κράτους μέλους χορηγήσεως της αδείας, που προβλέπουν τα άρθρα 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', και 9 της οδηγίας 91/439 συνέτρεχε όντως για τους κατόχους αδειών οδηγήσεως που εξέδωσαν άλλα κράτη μέλη. Πράγματι, στη σκέψη 75 της αποφάσεως αυτής, το Δικαστήριο έκρινε, αφενός, ότι εναπόκειται στις αρχές που χορηγούν την άδεια οδηγήσεως να ελέγχουν αν ο αιτών έχει την κανονική του διαμονή εντός του κράτους χορηγήσεως της αδείας και, αφετέρου, η κατοχή αδείας οδηγήσεως χορηγηθείσας από κράτος μέλος πρέπει να θεωρείται ως αποδεικνύουσα ότι ο κάτοχος αυτής της αδείας πληρούσε τις προϋποθέσεις χορηγήσεως που προβλέπει η οδηγία 91/439. Κατά συνέπεια, το κράτος μέλος υποδοχής δεν μπορεί, χωρίς να παραβιάζει την αρχή της αμοιβαίας αναγνωρίσεως των αδειών οδηγήσεως, να ζητεί από τον συγκεκριμένο κάτοχο να προσκομίσει την απόδειξη ότι πληροί τις προϋποθέσεις των άρθρων 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', και 9 της οδηγίας 91/439.

47 Επομένως, η αρχή της αμοιβαίας αναγνωρίσεως των αδειών οδηγήσεως εμποδίζει επίσης το κράτος μέλος υποδοχής, επ' ευκαιρία οδικού ελέγχου που πραγματοποιήθηκε στο έδαφός του, να αρνείται την αναγνώριση αδείας οδηγήσεως που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος στον οδηγό του οχήματος, επειδή, κατά τις πληροφορίες που διαθέτει το πρώτο κράτος μέλος, ο κάτοχος της εν λόγω αδείας, κατά την ημερομηνία εκδόσεώς της, είχε την κανονική του διαμονή στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους και όχι στο έδαφος του κράτους μέλους εκδόσεως της αδείας (διάταξη της 11ης Δεκεμβρίου 2003, C-408/02, Silva Carvalho, μη δημοσιευθείσα στη Συλλογή, σκέψη 22). Πράγματι, όπως τόνισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 44 των προτάσεών του, οι εκτιμήσεις που περιλαμβάνονται στη σκέψη 75 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, σχετικά με τη συστηματική απόδειξη της προϋποθέσεως διαμονής του ίδιου του κατόχου της αδείας οδηγήσεως, στο πλαίσιο της διαδικασίας καταχωρήσεως της αδείας σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο της χορηγήσεως, ισχύουν επίσης για τις ευκαιριακές εξακριβώσεις ή έρευνες στις οποίες προβαίνει αυτό το κράτος μέλος προκειμένου να δεχθεί ή να αρνηθεί την αναγνώριση αυτής της αδείας.

48 Δεδομένου ότι η οδηγία 91/439 παρέχει στο κράτος μέλος εκδόσεως αποκλειστική αρμοδιότητα για να διασφαλίζει ότι οι άδειες οδηγήσεως εκδίδονται με τήρηση της προϋποθέσεως διαμονής που προβλέπουν τα άρθρα 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', και 9 της οδηγίας αυτής, απόκειται αποκλειστικά σ' αυτό το κράτος μέλος να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα ως προς τις άδειες οδηγήσεως για τις οποίες προκύπτει εκ των υστέρων ότι οι κάτοχοί τους δεν πληρούσαν την εν λόγω προϋπόθεση. Όταν το κράτος μέλος υποδοχής έχει σοβαρούς λόγους να αμφιβάλλει ως προς την κανονικότητα μιας ή περισσοτέρων αδειών που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος, σ' αυτό εναπόκειται να γνωστοποιήσει τούτο στο κράτος εκδόσεως, στο πλαίσιο της αμοιβαίας συνδρομής και ανταλλαγής πληροφοριών που θεσπίζει το άρθρο 12, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής. Στην περίπτωση κατά την οποία το κράτος μέλος εκδόσεως της αδείας δεν λάβει τα αναγκαία μέτρα, το κράτος μέλος υποδοχής μπορεί ενδεχομένως να κινήσει κατά του κράτους αυτού διαδικασία κατ' εφαρμογήν του άρθρου 227 ΕΚ αποβλέπουσα στο να διαπιστωθεί εκ μέρους του Δικαστηρίου η παράβαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την οδηγία 91/439.

49 Λαμβάνοντας υπόψη τα προεκτεθέντα, επιβάλλεται στο πρώτο μέρος του προδικαστικού ερωτήματος να δοθεί η απάντηση ότι οι συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 1, παράγραφος 2, 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', και 9 της οδηγίας 91/439 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι απαγορεύουν σε κράτος μέλος να μην αναγνωρίζει άδεια οδηγήσεως εκδοθείσα από άλλο

κράτος μέλος όταν, από τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του το πρώτο κράτος μέλος, ο κάτοχος της αδείας οδηγήσεως είχε την κανονική του διαμονή, κατά τον χρόνο εκδόσεως της αδείας, στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους και όχι στο έδαφος του κράτους μέλους που χορήγησε την άδεια.

Επί του δευτέρου μέρους του προδικαστικού ερωτήματος

Παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο

50 Ο F. Kapper υποστηρίζει ότι οι διατάξεις που περιλαμβάνονται στο άρθρο 28 της FeV 1999 δεν είναι σύμφωνες προς την οδηγία 91/439. Με τις διατάξεις αυτές, ο Γερμανός νομοθέτης επεδίωξε, όταν συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις, να θεωρούνται ως άκυρες οι άδειες οδηγήσεως οι οποίες χορηγήθηκαν νομίμως από άλλο κράτος μέλος και να στερούνται αποτελέσματος στο γερμανικό έδαφος. Οι διατάξεις αυτές είναι αντίθετες προς τη θεμελιώδη ιδέα της αμοιβαίας αναγνωρίσεως των πράξεων που θεσπίζουν οι διοικητικές αρχές των διαφόρων κρατών μελών. Εμφανίζουν ακόμη οπισθοδρομικό χαρακτήρα σε σχέση με το προγενέστερο της οδηγίας 91/439 δίκαιο, βάσει του οποίου οι άδειες που εκδίδονταν από άλλα κράτη μέλη διατηρούσαν την ισχύ τους για δώδεκα τουλάχιστον μήνες σε περίπτωση μεταβολής της διαμονής.

51 Ο F. Kapper αναγνωρίζει ότι η οδηγία 91/439 προβλέπει ορισμένες παρεκκλίσεις από την αρχή της αμοιβαίας αναγνωρίσεως που καθιερώνει το άρθρο 1, παράγραφος 2, αυτής. Παραθέτει συναφώς την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, βάσει της οποίας, σε περίπτωση μεταβολής της διαμονής, το κράτος μέλος υποδοχής μπορεί να θεσπίζει εθνικούς κανόνες προκειμένου να αναγράφει στην άδεια ορισμένες απαραίτητες ενδείξεις για τη διαχείρισή της. Ωστόσο, η διάταξη αυτή δεν επιτρέπει στο κράτος αυτό να αρνείται απλώς να αναγνωρίσει την άδεια που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος. Όσον αφορά τις εξαιρέσεις από την αρχή της αμοιβαίας αναγνωρίσεως, αυτές υπόκεινται κατ' αρχήν σε στενή ερμηνεία.

52 Ούτε το άρθρο 8 της οδηγίας επέτρεπε στον Γερμανό νομοθέτη να θεσπίσει τις βαλλόμενες διατάξεις.

53 Αυτό αντιμετωπίζει αποκλειστικά ορισμένα ζητήματα τα οποία τίθενται σε περίπτωση ενδεχόμενης αντικαταστάσεως της αδείας. Προς στήριξη της ερμηνείας αυτής, ο F. Kapper παρατηρεί ότι οι παράγραφοι 1, 2, 3 και 6 του άρθρου 8 της οδηγίας 91/439 μνημονεύουν ρητά διάφορες διαδικασίες σε περίπτωση αντικαταστάσεως της αδείας. Δεν θα ήταν λογικό οι δύο άλλες παράγραφοι του ίδιου άρθρου, δηλαδή οι παράγραφοι 4 και 5, να περιλαμβάνουν κανόνες εντελώς γενικούς οι οποίοι δεν έχουν σχέση με την προβληματική της αντικαταστάσεως.

54 Ο F. Kapper δέχεται ότι οι γερμανικές αρχές μπορούν να μην αναγνωρίζουν την ισχύ μιας αλλοδαπής αδείας στο γερμανικό έδαφος εφόσον ένα μέτρο όπως η αναστολή ή η αφαίρεση του δικαιώματος οδηγήσεως για συγκεκριμένο διάστημα μπορεί να αναπτύξει στο έδαφος αυτό τα αποτελέσματά του. Πάντως, η δυνατότητα αυτή δεν τους παρέχεται ασφαλώς για την μεταγενέστερη περίοδο.

55 Ο F. Kapper υπογραμμίζει ότι η έλλειψη χρονικού περιορισμού στη διάρκεια των αποτελεσμάτων της αναστολής ή της αφαιρέσεως, προσωρινής ή οριστικής, της αδείας οδηγήσεως οδηγεί σε απαράδεκτα αποτελέσματα. Ο Γερμανός υπήκοος από τον οποίο η εθνική άδεια αφαιρέθηκε στη Γερμανία και ο οποίος μετακόμισε σε άλλο κράτος μέλος δεν θα έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί την άδεια οδηγήσεως που εξέδωσε αυτό το κράτος κατά την επιστροφή του στη χώρα καταγωγής, έστω και αν η νέα άδεια είχε χορηγηθεί αρκετά έτη μετά την αφαίρεση της γερμανικής αδείας. Η χορήγηση γερμανικής αδείας, ανεξάρτητα από την έλλειψη αρμοδιότητας του κράτους αυτού, θα απαγορευόταν επίσης βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 5, της οδηγίας.

56 Εξάλλου, ο F. Kapper θεωρεί αναγκαίο να εξεταστεί αν η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας είχε τη σύμφωνη γνώμη της Επιτροπής για τις εν λόγω διατάξεις, όπως επιβάλλει το άρθρο 10 της οδηγίας.

57 Η Γερμανική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η οδηγία 91/439, ειδικότερα το άρθρο 8, παράγραφοι 2 και 4, αυτής, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι το κράτος μέλος διαμονής έχει το δικαίωμα να αρνείται να αναγνωρίσει άδεια εκδοθείσα από άλλο κράτος μέλος όταν έχει αφαιρεθεί η εθνική άδεια.

58 Από το κανονιστικό πλαίσιο της οδηγίας 91/439 προκύπτει ότι η διάταξη πολύ γενικού χαρακτήρα που περιλαμβάνεται στο άρθρο 1, παράγραφος 2, αυτής δεν αρκεί από μόνη της για να αποδειχθεί η αυτόματη και ανεπιφύλακτη ισχύς των αλλοδαπών αδειών εκτός των κρατών μελών τα οποία τις εξέδωσαν. Η αναγνώριση αντιθέτως εξαρτάται από διάφορες προϋποθέσεις οι οποίες εκτίθενται στις λεπτομερείς διατάξεις της οδηγίας, ειδικότερα στα άρθρα 2 έως 12 αυτής.

59 Η Γερμανική Κυβέρνηση παρατηρεί ότι το άρθρο 8, παράγραφος 2, της οδηγίας ορίζει ρητά ότι το κράτος μέλος κανονικής διαμονής μπορεί να εφαρμόσει στον κάτοχο αδείας οδηγήσεως που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος τις εθνικές διατάξεις σχετικά με την αφαίρεση του δικαιώματος οδηγήσεως. Επομένως, οι κοινοτικοί υπήκοοι οι οποίοι έχουν την κανονική τους διαμονή στη Γερμανία υπάγονται πάντοτε στις γερμανικές διατάξεις περί της αφαιρέσεως του δικαιώματος οδηγήσεως, όχι μόνο όσον αφορά τις άδειες που εκδίδουν οι γερμανικές αρχές, αλλά και εκείνες που εκδίδουν οι αρχές άλλου κράτους μέλους.

60 Το άρθρο 8, παράγραφος 4, προβλέπει ακόμη ρητά ότι ένα κράτος μέλος έχει τη δυνατότητα να αρνηθεί να αναγνωρίσει την ισχύ της άδειας οδηγήσεως που έχει εκδώσει άλλο κράτος μέλος σε πρόσωπο το οποίο αποτελεί αντικείμενο, στο έδαφος του πρώτου κράτους, μέτρου αφαιρέσεως της αδείας.

61 Η Γερμανική Κυβέρνηση δεν συμμερίζεται την περιοριστική θέση του παραπέμποντος δικαστηρίου ότι οι διατάξεις του άρθρου 8, παράγραφοι 2 και 4, έχουν εφαρμογή μόνον κατά την αντικατάσταση της αδείας της οποίας η ισχύς δεν έχει λήξει. Κατ' αυτήν, αντιθέτως, από τη διατύπωση του άρθρου 8, παράγραφος 2, προκύπτει ότι η διάταξη αυτή έχει εφαρμογή επίσης, ουδόλως όμως αποκλειστικά, στις περιπτώσεις αντικαταστάσεως της αδείας.

62 Όσον αφορά το ενδεχόμενο άμεσο αποτέλεσμα των διατάξεων της οδηγίας, τούτο θα ήταν νοητό μόνο στην περίπτωση που οι εν λόγω διατάξεις είναι αρκούντως συγκεκριμένες και δεν θα είχαν μεταφερθεί ορθά στο γερμανικό δίκαιο. Όμως, καταδείχθηκε ότι το άρθρο 28 παράγραφος 4, σημείο 3, της FeV 1999 μεταφέρει στο εσωτερικό δίκαιο ακριβώς και πλήρως το κοινοτικό δίκαιο.

63 Στη γραπτή της απάντηση στις ερωτήσεις του Δικαστηρίου, η Γερμανική Κυβέρνηση πρόσθεσε ότι το Verordnung zur Änderung der Fahrerlaubnisverordnug und Straßenverkehrsrechtlicher Vorschriften, (κανονιστική ρύθμιση περί τροποποιήσεως της κανονιστικής ρυθμίσεως για την άδεια οδηγήσεως και λοιπές διατάξεις σχετικά με το δίκαιο της κυκλοφορίας) της 7ης Αυγούστου 2002, (BGBl. I, σ. 3267, στο εξής: FeV 2002), που τέθηκε σε ισχύ την 1η Σεπτεμβρίου 2002, τροποποίησε, μεταξύ άλλων, το άρθρο 28 της FeV 1999, παρεμβάλλοντας σ' αυτό μια νέα παράγραφο 5. Η τελευταία αυτή διάταξη προβλέπει ρητά τη δυνατότητα για τις αρμόδιες αρχές να χορηγούν, κατόπιν αιτήσεως, το δικαίωμα χρησιμοποιήσεως στη Γερμανία της αδείας οδηγήσεως που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος, όταν δεν υπάρχουν πλέον οι λόγοι που δικαιολογούν το ότι ο κάτοχός της υπήρξε αντικείμενο των μέτρων που μνημονεύονται στην παράγραφο 4, σημεία 3 και 4, του ίδιου άρθρου.

64 Η Ιταλική Κυβέρνηση, η οποία παρενέβη στην παρούσα διαδικασία κατά το προφορικό στάδιο, φρονεί ότι το άρθρο 8, παράγραφος 4, της οδηγίας 91/439 καθιερώνει την αρχή κατά την οποία οι εθνικές ποινικές διατάξεις στον τομέα του περιορισμού του δικαιώματος οδηγήσεως υπερισχύουν της αυτόματης αναγνωρίσεως των αδειών οδηγήσεως που εκδίδουν άλλα κράτη μέλη. Η διάταξη αυτή αποβλέπει στο να αποφεύγεται η καταστρατήγησ των ποινικών κυρώσεων με τις οποίες επιβάλλεται αφαίρεση της αδείας οδηγήσεως, εντός του

κράτους μέλους το οποίο επέβαλε τις κυρώσεις αυτές, με τη χρησιμοποίηση άλλης αδείας οδηγήσεως η οποία χορηγήθηκε μεταγενέστερα από άλλο κράτος μέλος, ανεξάρτητα από το νομότυπο της εκδόσεως της αδείας αυτής. Πάντως, η διατύπωση του άρθρου 8, παράγραφος 4, της οδηγίας περιλαμβάνει έμμεση αναφορά στον παρόντα χαρακτήρα της εν λόγω κυρώσεως. Ενόψει του γεγονότος ότι η θεμελιώδης αρχή της οδηγίας είναι η αμοιβαία αναγνώριση των αδειών οδηγήσεως, το δε άρθρο 8, παράγραφος 4, συνιστά παρέκκλιση από την αρχή αυτή, επιβάλλεται η διάταξη αυτή να ερμηνευθεί στενά υπό την έννοια ότι ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να την επικαλείται προκειμένου να αρνηθεί την αναγνώριση αδείας που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος όταν το μέτρο περιορισμού του δικαιώματος οδηγήσεως δεν ισχύει πλέον.

65 Με τις γραπτές της παρατηρήσεις, η Επιτροπή προβάλλει ότι η άρνηση αναγνωρίσεως της ολλανδικής αδείας που χορηγήθηκε στον F. Kapper μπορούσε νομίμως να στηριχθεί στο μέτρο αφαιρέσεως της αδείας που πλήττει τον κάτοχό της στη Γερμανία, μέτρο το οποίο περιλαμβάνεται μεταξύ εκείνων που αναφέρει το άρθρο 8, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/439. Αυτή η άρνηση αναγνωρίσεως είναι σύμφωνη προς το άρθρο 8, παράγραφος 4, της οδηγίας, η οποία μεταφέρθηκε στη γερμανική έννομη τάξη με το άρθρο 28, παράγραφος 4, σημείο 3, της FeV 1999.

66 Κατά την Επιτροπή, η εφαρμογή της διατάξεως αυτής δεν περιορίζεται στις περιπτώσεις αντικαταστάσεως της αδείας οδηγήσεως που εξακολουθεί να ισχύει. Η εν λόγω διάταξη έχει ασφαλώς εφαρμογή αν ο κάτοχος της αδείας ζητεί την αντικατάσταση της αλλοδαπής αδείας. Ωστόσο, η διάταξη αυτή δεν έχει αποκλειστικά εφαρμογή στην περίπτωση αυτή. Αυτή η άποψη, αντίθετη προς εκείνην που εξέφρασε το αιτούν δικαστήριο, επιβεβαιώνεται από τη διατύπωση του άρθρου 8, παράγραφοι 2 και 4, της οδηγίας.

67 Εξάλλου, η άρνηση αναγνωρίσεως της ισχύος μιας αλλοδαπής αδείας σε τόσο στενά περιορισμένες περιπτώσεις δεν αντιφάσκει προς την αρχή της αμοιβαίας αναγνωρίσεως που διακηρύσσει το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας, δεδομένου ότι όλα τα κράτη μέλη έχουν συμφέρον να σέβονται τα εθνικά μέτρα που αναφέρει το άρθρο 8, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας. Υπό την έννοια

αυτή επιβάλλεται να ερμηνευθεί η τελευταία αιτιολογική σκέψη αυτής. Συναφώς, η Επιτροπή επικαλείται επίσης τη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία κάθε κράτος μέλος δικαιούται να λαμβάνει μέτρα προκειμένου να εμποδίζει την προσπάθεια ορισμένων από τους υπηκόους του να αποφεύγουν καταχρηστικά την υπαγωγή τους στην εθνική νομοθεσία, καταχρώμενοι ευκολιών που δημιουργούνται δυνάμει της Συνθήκης ΕΚ, και οι πολίτες να μην μπορούν να επικαλούνται τους κοινοτικούς κανόνες καταχρηστικά ή καταστρατηγώντας τους (απόφαση της 9ης Μαρτίου 1999,C-212/97, Centros, Συλλογή 1999, σ. I-1459, σκέψη 4).

68 Κατά την προφορική διαδικασία, η Επιτροπή έκρινε ωστόσο ότι τα περιστατικά που οδήγησαν στη διαδικασία της κύριας δίκης, όπως προκύπτουν από τις διευκρινίσεις που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο εις απάντηση αιτήσεως του Δικαστηρίου, της επέβαλαν να συμπληρώσει τις παρατηρήσεις της επί του ζητήματος αυτού. Πράγματι, επιβάλλεται να ληφθεί υπόψη ότι, σύμφωνα με τις διευκρινίσεις αυτές, το μέτρο περιορισμού του δικαιώματος οδηγήσεως που εφαρμόσθηκε στη Γερμανία περιοριζόταν σε εννέα μήνες και, κατά την ημέρα εκδόσεως της ολλανδικής αδείας, ο F. Kapper μπορούσε, κατ' αρχήν, να ζητήσει να του χορηγηθεί νέα άδεια οδηγήσεως στη χώρα καταγωγής του. Βάσει των στοιχείων αυτών, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το άρθρο 8, παράγραφος 4, της οδηγίας δεν πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιτρέπει σε κράτος μέλος να συνεχίζει να αρνείται την αναγνώριση κάθε αδείας οδηγήσεως που εκδίδει άλλο κράτος μέλος για απροσδιόριστη περίοδο η οποία βαίνει πέραν της στιγμής κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος μπορούσε να λάβει νέα άδεια εντός του πρώτου κράτους μέλους.

69 Η Επιτροπή συμπλήρωσε επίσης κατά την προφορική διαδικασία την απάντηση που είχε δώσει γραπτώς σε ερώτηση του Δικαστηρίου όσον αφορά την εκ μέρους της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας λήψη της σύμφωνης γνώμης που αναφέρει το άρθρο 10, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 91/439. Η Επιτροπή έδωσε τη σιωπηρή σύμφωνη γνώμη της όσον αφορά τις διατάξεις που περιλαμβάνονται στο άρθρο 28 της FeV 1999, στο μέτρο που οι διατάξεις αυτές της κοινοποιήθηκαν και δεν προκάλεσαν καμιά αντίδραση εκ μέρους της, αντίθετα προς άλλες διατάξεις της FeV 1999, οι

οποίες αποτελούν αντικείμενο διαδικασίας λόγω παραβάσεως. Το άρθρο10, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας δεν επιβάλλει στην Επιτροπή να εκδίδει επίσημες αποφάσεις με τις οποίες να παρέχει τη ρητή σύμφωνη γνώμη της ως προς τις εθνικές διατάξεις που της κοινοποιούν τα κράτη μέλη.

Απάντηση του Δικαστηρίου

70 Το άρθρο 8, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 91/439, καθόσον επιτρέπει σε κράτος μέλος να αρνείται να αναγνωρίσει την ισχύ άδειας οδηγήσεως που έχει εκδώσει άλλο κράτος μέλος αν ο κάτοχος της αδείας πλήττεται, στο έδαφος του πρώτου κράτους μέλους, από μέτρο περιορισμού, αναστολής, αφαιρέσεως ή ακυρώσεως του δικαιώματος οδηγήσεως, συνιστά παρέκκλιση από τη γενική αρχή της αμοιβαίας αναγνωρίσεως των αδειών οδηγήσεως που εκδίδουν τα κράτη μέλη, αρχή την οποία διακηρύσσει το άρθρο 1, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας.

71 Όπως προκύπτει από την πρώτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, η αρχή αυτή καθιερώθηκε για να διευκολύνει την κυκλοφορία των προσώπων που εγκαθίστανται σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο στο οποίο εξετάστηκαν για την άδεια οδηγήσεως. Συναφώς, το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι οι κανονιστικές ρυθμίσεις σχετικά με την έκδοση και την αμοιβαία αναγνώριση των αδειών οδηγήσεως εκ μέρους των κρατών μελών έχουν τόσο άμεση όσο και έμμεση επίδραση στην άσκηση των δικαιωμάτων που διασφαλίζουν οι διατάξεις της Συνθήκης περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Πράγματι, λόγω του σημαντικού ρόλου που κατέχουν τα ιδιωτικά μέσα μεταφοράς, η κατοχή αδείας οδηγήσεως που έχει αναγνωρισθεί προσηκόντως από το κράτος υποδοχής μπορεί να έχει επίπτωση επί της ουσιαστικής ασκήσεως, εκ μέρους των προσώπων που υπάγονται στο κοινοτικό δίκαιο, ενός μεγάλου αριθμού επαγγελματικών δραστηριοτήτων, μισθωτών ή ανεξαρτήτων και, γενικότερα, της ελεύθερης κυκλοφορίας (αποφάσεις της 28ης Νοεμβρίου 1978, 16/78, Choquet, Συλλογή τόμος 1978, σ. 709, συνοπτική μετάφραση στα ελληνικά, καθώς και Σκαναβή και Χρυσανθακόπουλος, προπαρατεθείσα, σκέψη 23).

72 Κατά πάγια νομολογία, οι διατάξεις μιας οδηγίας που παρεκκλίνουν από τη γενική αρχή την οποία καθιερώνει η ίδια αυτή οδηγία πρέπει να αποτελούν αντικείμενο στενής ερμηνείας (βλ., όσον αφορά τις παρεκκλίσεις από τη γενική αρχή ότι ο φόρος προστιθεμένης αξίας επιβάλλεται επί κάθε παροχής υπηρεσιών που πραγματοποιείται εξ επαχθούς αιτίας από τον υποκείμενο στον φόρο, απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2002, C-141/00, Kügler, Συλλογή 2002, σ. I-6833, σκέψη 28, και, όσον αφορά τις παρεκκλίσεις από τη γενική αρχή της αναγνωρίσεως της επαγγελματικής καταρτίσεως που παρέχει πρόσβαση σε ρυθμιζόμενο επάγγελμα, απόφαση της 29ης Απριλίου 2004, C-102/02, Συλλογή 2004, σ. I-5405 Beuttenmüller, μη δημοσιευθείσα ακόμα στη Συλλογή, σκέψη 64). Κατά μείζονα λόγο, το ίδιο πρέπει να ισχύει όταν η γενική αρχή αποβλέπει στο να διευκολύνει την άσκηση των θεμελιωδών ελευθεριών τις οποίες διασφαλίζει η Συνθήκη, όπως οι μνημονευόμενες στη σκέψη 71 της παρούσας αποφάσεως.

73 Επιβάλλεται ωστόσο να διευκρινιστεί ότι, αντίθετα προς την άποψη που εξέφρασε το αιτούν δικαστήριο, η εφαρμογή του άρθρου 8, παράγραφος 4, της οδηγίας δεν περιορίζεται στις περιπτώσεις όπου οι αρχές κράτους μέλους επιλαμβάνονται αιτήσεως που υπέβαλε κάτοχος αδείας την οποία εξέδωσε άλλο κράτος μέλος προς αντικατάσταση της αδείας αυτής. Πράγματι, μολονότι το άρθρο 8 της οδηγίας περιλαμβάνει ορισμένες διατάξεις που διέπουν ειδικά τις ουσιαστικές και τυπικές προϋποθέσεις που έχουν εφαρμογή στην αλλαγή ή την αντικατάσταση της αδείας, όταν ο κάτοχός της υποβάλλει σχετική αίτηση στις αρμόδιες αρχές, οι παράγραφοι 2 και 4 του άρθρου αυτού έχουν διαφορετικό αντικείμενο, δηλαδή να επιτρέπουν στα κράτη μέλη να εφαρμόζουν, στο έδαφός τους, τις εθνικές διατάξεις στον τομέα της αφαιρέσεως, της αναστολής ή της ακυρώσεως της αδείας οδηγήσεως. Η εκ μέρους των κρατών μελών άσκηση της ευχέρειας που τους αναγνωρίζει το άρθρο 8, παράγραφοι 2 και 4, της οδηγίας δεν μπορεί επομένως να εξαρτάται από εκούσια πράξη του κατόχου αδείας την οποία εξέδωσε άλλο κράτος μέλος, όπως είναι η υποβολή αιτήσεως αλλαγής της αδείας αυτής. Επιβάλλεται η υπόμνηση ότι, κατά τη νομολογία, η οδηγία 91/439 θέλησε ρητά να καταργήσει τα συστήματα αλλαγής αδειών οδηγήσεως και απαγορεύει στα κράτη μέλη να απαιτούν την καταχώριση ή την αλλαγή των αδειών οδηγήσεως τις οποίες δεν εξέδωσαν οι ίδιες οι αρχές του όταν οι κάτοχοι των εν λόγω αδειών εγκαθίστανται στο έδαφός τους (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, σκέψη 72, και διάταξη της 29ης Ιανουαρίου 2004, C-253/01, Krüger, Συλλογή 2004, σ. I-1191, σκέψεις 30 έως 32).

74 Στην προκειμένη περίπτωση, από τον φάκελο και τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο προκύπτει ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας της κύριας δίκης, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη, μεταξύ άλλων διατάξεων, το άρθρο 28, παράγραφος 4, σημεία 3 και 4, της FeV 1999. Οι διατάξεις αυτές, οι οποίες έχουν εφαρμογή όταν ο κάτοχος αδείας οδηγήσεως έχει τη συνήθη διαμονή του στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, εμποδίζουν τις γερμανικές αρχές να αναγνωρίσουν την ισχύ της αδείας που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος, ειδικότερα αν στον κάτοχό της επιβλήθηκε από δικαστήριο στη Γερμανία το μέτρο της αφαιρέσεως της αδείας οδηγήσεως. Φαίνεται ότι κατά την κανονιστική ρύθμιση που έχει εφαρμογή, ο ενδιαφερόμενος ο οποίος εμπίπτει σε μια τέτοια περίπτωση δεν μπορεί να λάβει έγκυρη άδεια οδηγήσεως στη Γερμανία παρά μόνον αν υποβάλει στις αρμόδιες αρχές νέα αίτηση αδείας, πληροί τις σχετικές προϋποθέσεις και υποβληθεί στις σχετικές εξετάσεις. Πάντως, από 1ης Σεπτεμβρίου 2002, το άρθρο 28, παράγραφος 5, της FeV 2002 προβλέπει ρητά ότι οι γερμανικές αρχές μπορούν να επιτρέπουν στον ενδιαφερόμενο να χρησιμοποιεί την άδειά του που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος, όταν δεν υπάρχουν πλέον οι λόγοι που δικαιολογούσαν την αφαίρεση της αδείας ή την προσωρινή απαγόρευση χορηγήσεως νέας αδείας.

75 Από τον φάκελο προκύπτει επίσης ότι το μέτρο της αφαιρέσεως ή της ακυρώσεως της αδείας οδηγήσεως που επιβλήθηκε στον F. Kapper με ποινική διάταξη της 26ης Φεβρουαρίου 1998 συνοδευόταν από την προσωρινή απαγόρευση χορηγήσεως νέας αδείας, η οποία έληξε στις 25 Νοεμβρίου 1998. Μετά την ημερομηνία αυτή, ο F. Kapper μπορούσε, κατά το αιτούν δικαστήριο, να υποβάλει στις γερμανικές αρχές αίτηση για τη χορήγηση νέας αδείας οδηγήσεως. Υπό τις περιστάσεις αυτές, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, όταν οι ολλανδικές αρχές χορήγησαν στον F. Kapper, στις 11 Αυγούστου 1999, άδεια οδηγήσεως, αυτός δεν τελούσε πλέον, στο γερμανικό έδαφος, υπό την προσωρινή απαγόρευση να απευθυνθεί στις αρμόδιες αρχές της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, προκειμένου να επιτύχει την έκδοση νέας αδείας.

76 Κατά τη διατύπωση του άρθρου 8, παράγραφος 4, της οδηγίας 91/439, ένα κράτος μέλος μπορεί να αρνηθεί να αναγνωρίσει σε πρόσωπο στο οποίο εφαρμόζεται, στο έδαφός του, ένα από τα μέτρα που αναφέρονται στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, την ισχύ άδειας οδηγήσεως που έχει εκδώσει άλλο κράτος μέλος. Δεδομένου ότι η διάταξη αυτή είναι στενής ερμηνείας, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να την επικαλείται για να αρνείται να αναγνωρίσει επ' αόριστον, σε πρόσωπο στο οποίο εφαρμόζεται, στο έδαφός του, το μέτρο της

αφαιρέσεως ή της ακυρώσεως της προγενέστερης αδείας οδηγήσεως που εξέδωσε αυτό το κράτος, την ισχύ κάθε αδείας που θα του χορηγήσει μεταγενέστερα άλλο κράτος μέλος. Πράγματι, όταν η περίοδος προσωρινής απαγορεύσεως χορηγήσεως νέας αδείας, με την οποία συνοδευόταν το εν λόγω μέτρο, παρήλθε ήδη ως προς το έδαφος του κράτους μέλους, οι συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 1, παράγραφος 2, και 8, παράγραφος 4, της οδηγίας 91/439 απαγορεύουν σ' αυτό το κράτος μέλος να συνεχίζει να αρνείται να αναγνωρίσει την ισχύ κάθε αδείας οδηγήσεως που χορηγήθηκε αργότερα στον ενδιαφερόμενο από άλλο κράτος μέλος.

77 Στο συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να αντιταχθεί ότι οι εθνικές διατάξεις που έχουν εφαρμογή, ειδικότερα εκείνες του άρθρου 28 της FeV 1999, αποβλέπουν ακριβώς στο να παρατείνουν για απροσδιόριστη περίοδο τα διαχρονικά αποτελέσματα ενός μέτρου αφαιρέσεως ή ακυρώσεως της προγενέστερης αδείας και να επιφυλάξουν στις γερμανικές αρχές την αρμοδιότητα να χορηγήσει νέα άδεια. Όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 75 των προτάσεών του, το να γίνει δεκτό ότι ένα κράτος μέλος δικαιούται να στηρίζεται στις εθνικές του διατάξεις για να αντιτάσσεται επ' αόριστον στην αναγνώριση της αδείας που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος ισοδυναμεί με άρνηση της ίδιας της αρχής της αμοιβαίας αναγνωρίσεως των αδειών οδηγήσεως, που συνιστά το ουσιώδες μέρος του συστήματος που τέθηκε σε εφαρμογή με την οδηγία 91/439.

78 Βάσει του συνόλου των προεκτεθέντων, επιβάλλεται στο δεύτερο μέρος του προδικαστικού ερωτήματος να δοθεί η απάντηση ότι οι συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 1, παράγραφος 2, και 8, παράγραφος 4, της οδηγίας 91/439 έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν σε κράτος μέλος να αρνείται να αναγνωρίσει την ισχύ αδείας οδηγήσεως που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος επειδή στον κάτοχο της αδείας επιβλήθηκε, στο έδαφος του πρώτου κράτους μέλους, το μέτρο της αφαιρέσεως ή της ακυρώσεως της αδείας οδηγήσεως που εξέδωσε αυτό το κράτος μέλος, όταν η περίοδος προσωρινής απαγορεύσεως προς λήψη στο κράτος αυτό νέας αδείας, που είχε επιβληθεί ως παρεπόμενο μέτρο, παρήλθε ήδη πριν την ημέρα εκδόσεως της αδείας οδηγήσεως εκ μέρους άλλου κράτους μέλους.

Επί των δικαστικών εξόδων

79 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Γερμανική, η Ιταλική και η Ολλανδική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή, που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος, που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε το Amtsgericht Frankenthal, με απόφαση της 11ης Οκτωβρίου 2001, τροποποιηθείσα με έγγραφο της 19ης Δεκεμβρίου 2001, αποφαίνεται:

1) **Οι συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 1, παράγραφος 2, 7, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, και 9 της οδηγίας 91/439/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουλίου 1991, για την άδεια οδηγήσεως, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/26/ΕΚ του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1997, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι απαγορεύουν σε κράτος μέλος να μην αναγνωρίζει άδεια οδηγήσεως εκδοθείσα από άλλο κράτος μέλος όταν, από τα στοιχεία που έχει**

στη διάθεσή του το πρώτο κράτος μέλος, ο κάτοχος της αδείας οδηγήσεως είχε την κανονική του διαμονή, κατά τον χρόνο εκδόσεως της αδείας, στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους και όχι στο έδαφος του κράτους μέλους που χορήγησε την άδεια.

2) **Οι συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 1, παράγραφος 2, και 8, παράγραφος 4, της οδηγίας 91/439 έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν σε κράτος μέλος να αρνείται να αναγνωρίσει την ισχύ αδείας οδηγήσεως που εξέδωσε άλλο κράτος μέλος επειδή στον κάτοχο της αδείας επιβλήθηκε, στο έδαφος του πρώτου κράτους μέλους, το μέτρο της αφαιρέσεως ή της ακυρώσεως της αδείας οδηγήσεως που εξέδωσε αυτό το κράτος μέλος, όταν η περίοδος προσωρινής απαγορεύσεως προς λήψη στο κράτος αυτό νέας αδείας, που είχε επιβληθεί ως παρεπόμενο μέτρο, παρήλθε ήδη πριν την ημέρα εκδόσεως της αδείας οδηγήσεως εκ μέρους άλλου κράτους μέλους.**

Timmermans Rosas von Bahr

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 29 Απριλίου 2004.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος

V. Skouris